

Combats i renunciïes en Evelyn Waugh

Por Alfred Mondria

Posdata (Levante-EMV) | 2007

A l'estil d'una novel·la de campus britànica, aquest autor satíric recollí en l'autobiografia «Una educació incompleta» els episodis -sobretot els escenaris i l'etapa d'estudiant a Oxford- que marcaren la seua formació abans de convertir-se en escriptor.

Per la Fortuna, una dama excessivament difamada! Amb aquest brindis tan efusiu Paul Pennyfeather -el protagonista de Decadencia y caída (1928)- pretenia conjurar la mala sort que pareixia haver-se ensenyorit del seu destí. Com alguns personatges de la seua primera novel·la, Evelyn Waugh també se sentia sovint desubicat, maltractat per les circumstàncies que l'envoltaven o per desitjos mai del tot satisfets. Desafiant -de vegades simplement malcriat-, suspicax sense mida, trobà en el camp de la sàtira l'escenari més adequat per ajustar comptes a una societat que sempre retratà des d'una cuirassa insolent i defensiva. I és que Evelyn Waugh reconeix que ben prompte -fidel al seu particular programa oxfordià- optà pel cinisme i la malícia com a forma d'accedir a la maduresa. Una actitud que en el futur tampoc no afluixaria. Ni tan sols en els moments de més èxit decidí abaixar la guàrdia: en una entrevista declarava -amb to displicent- que, en lloc de l'escriptura, les seues distraccions favorites eren menjar, beure, dibuixar, viatjar i calumniar a Aldous Huxley.

És evident que rastrejar la vida d'un autor no ens dóna, ni de lluny, totes les claus d'una obra. «Jo no sóc jo; tu no ets ni ell ni ella; ells no són ells», ens diu Evelyn Waugh com a avís preliminar en Retorn a Brideshead, la seua novel·la més famosa i tan intensament fluctuant com el seu caràcter. Ara bé, tan sols aguaitar en la seua biografia ens sorprén el seguit d'episodis que l'autor encabí en les narracions, a pesar de l'opacitat i el silenci que estengué sobre alguns dels aspectes més íntims i incòmodes. Les ferides i les banyes del primer matrimoni es prolonguen en Cuerpos viles (1930) i Un grapat de pols (1934) amb una comicitat extrema que, en ocasions, gela la sang. En Notícia bomba (1938) l'objectiu del seu humor calcinant se centra en l'espectacle continu en què es converteix el periodisme i que l'escriptor conegué de primera mà.

Però a banda de fets puntuals i personatges amb els quals juga i s'amaga, el posat senyorial, capriciós i ressentit que associem com a marca d'Evelyn Waugh s'escampa per cadascuna de les novel·les i, tanmateix, de forma escadussera i una mica velada per Una educació incompleta (1964). Aquest volum autobiogràfic -escrit als seixanta anys en ple declivi de Waugh- és una exploració de la infantesa i joventut abans de consolidar-se com a narrador. Abandonada la irritació que solia presidir la seua escriptura, l'autoretrat que ens queda és desdibuixat, amb omissions i buits notoris, com si des del principi s'haguera disposat a signar una treva amb el propi passat, trobar un punt mitjà entre la malenconia i la crispació.

Fascinat per l'aristocràcia, Evelyn Waugh assajà els rituals i el codi xifrat de les grans famílies per les quals se sentia tan atret, però en els parèntesis de menys nerviositat i enmig de tempestuoses ressaques es mirava a l'espill i no podia evitar veure's com un intrús. És en aquest sentit que l'autor dedica els primers capítols a seguir les branques del seu cognom sense trobar ni figures ni proeses dignes de ressenyar. Habitual del Ritz i del Railway Club, cràpula professionalitzat en festes d'etiqueta, Evelyn Waugh arrossegà l'estigma de nouvingut al cercle nobiliari: un cortesà brillant i terrible -de sarcasme fàcil- que havia de dosificar el verí davant

un estament de natura exclusivista. Tot i ser defensor contumaç de la jerarquia i els costums, algunes de les pàgines més corrosives contra l'aristocràcia han eixit de la seua ploma.

Hi ha un propòsit premeditat d'endolcir i atenuar les constants combustions que patia Evelyn Waugh en *Una educació incompleta*. Així i tot, s'hi percep que - a més d'un origen devaluat per a les seues aspiracions- mai no perdonà anar curt de diners de jove, la possibilitat d'una cartera relaxada que en diria Josep Pla; ni haver entrat a Oxford i eixir amb un títol mediocre per destinar la major part del temps a empassar-se tot l'alcohol que tenia a l'abast. Però la lamentació i el penediment no entren en el territori d'Evelyn Waugh, més procliu a realitzar un exercici de mitificació del que visqué: gresques nocturnes, pedants grups de debat, l'orgull de barrejar-se amb l'elit del país -estridents i amb tics feudals-, sempre disposats a cometre aldarulls infantils, però receptors de correspondència amb florejats escuts d'armes que Waugh observava amb indissimulada enveja.

Un dels moments d'*Una educació incompleta* en què es veu un Evelyn Waugh més abatut és quan ha de deixar el Hertford College d'Oxford i, de mala gana, buscar una ocupació. Incapaç de trencar amb aquest clan de dandis i excèntrics, retorna a esporàdiques festes -el club dels Hipòcrites- on és ben rebut; però com un gran Gatsby declinant sap que el paradís universitari és ja un episodi tancat. Amb recel s'apunta a una acadèmia de dibuix i, forçat per tal de cobrir els deutes, ha d'acceptar un treball com a professor a Gal·les. Tan susceptible al fracàs i al sentit del ridícul, Evelyn Waugh reivindica la rudesia i violència que patí a Lancing -l'escola on acudí de xiquet- i, en canvi, no pot tolerar posar-se al davant dels seus alumnes. Un intent tragicòmic de suïcidi és la cloenda d'unes memòries que mai no tindrien la segona part que l'autor havia dissenyat, potser la més interessant.

En *Una educació incompleta* hi ha pujades i baixades de to, però lluny del millor Waugh. Seqüències acumulatives com si la nostàlgia haguera esborrat l'acidesa i s'haguera cedit el pas a la consignació -sense agressivitat ni indulgència- derecords. Encara que en aquesta autobiografia també emergeix el narrador més consistent i irònic, ja siga per descriure'ns les andròmines que conservaven les seues ties fadrines -menció especial mereix un rínxol, no autenticat, de Wordsworth-, o bé per repassar l'herència literària -limitacions incloses- que li transmeté son pare, un dels millors apartats del llibre. Alguns personatges secundaris estan perfilats amb els seus típics qualificatius roents i precisos. Contràriament, pel que fa a escriptors propers a l'autor ens quedem clarament a mitges: passa de puntetes sobre Graham Greene amb qui és mesuradament reticent; càlid i admiratiu amb el prouistià Anthony Powell i no massa cordial amb Cyril Connolly. Harold Acton serà un dels mentors més respectats.

El món que es reflecteix en *Una educació incompleta* és en part la base de *Decadència y caída*, una novel·la inaugural que malgrat precipitacions i escenes enganxades amb fil d'aram manté tot l'impuls i l'atractiu de Waugh. Conegut i aclamat ja com a escriptor, en un dels primers viatges pel Mediterrani llegí *La decadència d'Occident* d'Spengler, un dels llibres que més mal ha fet a la història d'Europa i que demostra que les conviccions conservadores d'Evelyn Waugh passaren per fases inquietants. La posterior conversió al catolicisme s'ha d'entendre com un contrapés a la seua tendència energumènica.

Això sí, com a novel·lista tingué el do d'apartar-se de la generació de Henry James, Conrad, Lawrence, Joyce i Woolf, dotar-se d'un estil condensat, diàlegs entretallats i el·líptics que donen més relleu als traços satírics. Incendiari i inclement, la visió grotesca d'una Anglaterra que desapareixia era per a Evelyn Waugh la millor fugida per no caure en el sentimentalisme.

L'any 1965 escrigué en el seu diari: «Dorm malament, llevat d'algun que altre matí. Intente llegir les cartes que he rebut. Intente llegir el diari. Bec un poc de ginebra. Torne a intentar llegir el diari. Intente pensar en la meua autobiografia. Després bec més ginebra i ja és hora de dinar. Aquesta és la meua vida». L'edat de la indignació i la fúria feia temps que quedava enrere, esvaïda. Un cert aire de derrota -sense descurar l'escenografia ni ablanir el gest- és indestruïble de les pàgines d'Una educació incompleta.